

הדיבור הפקר למוחות נחותים, ועלולה היא לחזור ולהיות עניין לעיון מדעי ואמנותי, אם תחזור ותופרה על-ידי הוגים ויוצרים. אז נתגלה כי הדרשה מעיקרה נועדה לשמש שופר לגדולי העם וחכמיו, כלי השפעתה הישירה של האישיות על הלב. לגבי הלומדים שבאותו דור היתה התגלות זו מלאת ערך והרת מסקנות; הם חדלו ללגלג על ה"מגידות" ואותם שנשאו את עיניהם להיות רבנים שנגו לעצמם מעתה את חכמת הדרשה בציבור ועסקו בתורת הדרוש.

20/08/2018 10:08

דרשותיו של ר' ישראל בציבור הפכו למעין בית ספר לתורת הנאום. הן היו למופת. כמעט כל הרבנים שנתפרסמו לאחר מכן כדרשנים יצאו מבית מדרש תוסס זה. הגדול שבהם היה הגאון ר' יעקב יוסף, מורה צדק ומגיד מישורים בוילנה (בסוף חייו נתמנה לרבה של ניו-יורק ונפטר שם). שזכה בשעתו לתואר "ראש הדרשנים" ברוסיה. כמעט כל תלמידיו של ר' ישראל היו דרשנים מצויינים ורבים מהם נטלו על עצמם להפיץ את תורת רבם ואת רוחו. כך היתה עבודתו הרוחנית של ר' ישראל מופנית לשני כוונים: אל העם ואל מוריו לעתיד לבוא. הוא עצמו היה התעמלן החשוב ביותר של תורתו, ויחד עם זה גידל מחנה שלם של אנשים שימשיכו במפעלו. אולם אף-על-פי שמנהיגותו הוכרה על-ידי הכל לא רצה ר' ישראל לקבל משרת כבוד בקהל עדתו; אף לא התערב בענייני הקהילה, לא בעניינים כלכליים, ולא בענייני הלכות הדת (פרט לענייני גמילות חסדים). לומדי העיר ורבניה פנו אליו בשאלות איסור והיתר וכיוצא באלה, והוא היה יושב ודן עמהם ועוזר להם בליבון ההלכה, אבל מעולם לא פסק הלכה פסוקה, ואפילו במקרים קלים לא היה מורה הלכה ומחליט לבדו. אפילו שאלות שנתעוררו בביתו הוא, היה אומר להביא בפני הרב הממונה שיפסוק לו. בכלל היה נוהג ביחסיו עם הרבנים כמנהג אדם פשוט, היה מבקר אצלם בימי חג ומועד ומקבל על עצמו את כל הכללים המקובלים של משמעת וחלוקת כבוד לרב, מרא דאתרא. רק פעם אחת יצא ר' ישראל מגדרו זה ועשה מעשה שעורר בשעתו תשומת לב מרובה.

בשנת תר"ט היה הדבר, בוילנה פרצה מגפת חולירע; ר' ישראל סיכן את נפשו ועסק בהצלת נפשות החולים במידה מרובה ביותר. בדרשותיו ביקש את תושבי העיר, לא לפחד אלא להתמסר לטיפול בחולים. הוא היה אומר: אסור לו לאדם לעמוד מנגד, נפחד ורפה-רוח, כי בסופו של דבר במה נחשב הוא, ועם זאת חייב אדם להקפיד על פי התורה על

חוקי ההיגיאנה ולשמוע בעצת הרופא. אין לקונן ולהתמרמר על מותו של אדם יקר, כי הרי הוא נחלץ מצרתו, מחייו הארציים, אבל אסור להוניה בשום פנים את חובת הצלת הנפשות כל עוד האדם חי. באותו ערב יום-כפור שלח להדביק מודעות בכל בתי המדרש שבעיר, בהן דרש מהציבור לא לצום, לקרוא פחות פיוטים ולצאת יותר החוצה. אחרי תפילת שחרית ביום-כפור עלה על הדוכן, ובידו יין ומוזנות טובים, קידש, שתה ואכל לעיני כול. פחד גדול תקף את ציבור המתפללים, שלא האמינו למראה עיניהם. ור' ישראל דרש בתוקף מן הקהל שיעשה כמעשהו. אחרי הצום היתה כל העיר כמרקחה וכמה מן הרבנים הזקנים רגזו, כי עבר על איסור חמור בפרהסיא. משנודע הדבר לר' ישראל ביקש להודיע כי בבית הכנסת הגדול ישא דרוש בדברי הלכה. התאספו כל "הלומדים" לשמוע באיזה צורה יצדיק ר' ישראל את פסק דינו. אולם הוא לא הזכיר את המאורע אף בדיבור אחד, אלא נשא פלפול מעמיק, שעלה בחריפותו ובדיונו הממצה על כל קודמיו. בזה נאלמו דום כל מתנגדיו (בשם תלמידיו שמעתי: פלפול נפלא זה היה מעין גילוי ישותו באופן יוצא מגדר הרגיל, צורך השעה היה, שיגלה את כשרונותיו הגאונים). כל אימת שהוזכר המאורע הנזכר לאחר מכן, היה שמח עד אין קץ, שזכה לעשות למען מצוה גדולה זו של קיום נפשות רבות. היה זה מעשה, שהשעה צריכה לו. ידוע ידע ר' ישראל כי לא היה עוד אדם במקום ההוא, שיקבל על עצמו לעשות מעשה כבד משקל זה, ועוד ידע היה ר' ישראל, כי בענין חמור כל כך לא ישמע הציבור בקול אחר מלבדו.

בדרך כלל נוהג היה להחמיר על עצמו, ולהקל על אחרים בדיני הדת. פעם אחת ראה אחד מתלמידיו שופך כד גדול של מים על ידיו בעת נטילת ידים לפני הסעודה, כדרך המהדרים במצוות. הלך ר' ישראל ולקח כוס קטנה ולא הרטיב אלא את קצות אצבעותיו. כששאלו תלמידו, למה הוא מקמץ במים? השיב: את המים מביאה הנערה על שכמה ואין להדר במצוות על חשבון אחרים¹. ועוד היה מעשה בוילנה: פעם הלך ר' ישראל ברחוב ביום-טוב וראה אשה נחפזת ובידה עוף חי, ניגש אליה ר' ישראל ושאל לפרש העוף. השיבה לו, שילדה הקטן חולה, והיא צריכה להכין לו על פי מצוות הרופא מרק עוף.

1 עיין מכתבי הגאון ב"אור ישראל", עמ' 67.

2 בלשונו באידיש: מען טאר נישט זיין קיין מהדר אויף יענימס פלייצעס; רונפלד עמ' 37.